

Стаття 1269. Подання заяви про прийняття спадщини

1. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини.

2. Заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто.

3. Особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника.

4. Заяву про прийняття спадщини від імені малолітньої, недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун.

5. Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини, може відкликати її протягом строку, встановленого для прийняття спадщини.

Коментар:

1. Якщо спадкоємець не проживав постійно разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини і не є малолітнім, неповнолітнім, недієздатним або особою з обмеженою дієздатністю, тобто не вважається таким, що прийняв спадщину автоматично на підставі ч. 3, 4 ст. 1268 ЦК, обов'язковою умовою реалізації його спадкових прав є подання до нотаріальної контори заяви про прийняття спадщини. Невиконання цих дій матиме наслідком пропусчення строку для прийняття спадщини.

Прийняття спадщини шляхом подання заяви до нотаріальної контори може полягати як у поданні власне заяви, у якій міститься згода спадкоємця прийняти спадщину, так і у поданні заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину. Заява про видачу свідоцтва про право на спадщину розглядатиметься як заява про прийняття спадщини, якщо вона подана в межах встановлених законом строків для прийняття спадщини. В протилежному випадку, тобто у разі звернення до нотаріуса із заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину після спливу вказаних строків, така заява буде підставою для оформлення права на спадщину за умови попереднього її прийняття встановленими законом способами.

2. Законодавство не містить спеціальних вимог стосовно форми заяви, яка подається особисто спадкоємцем до нотаріального органу на підтвердження прийняття спадщини. Абзацом першим пункту 207 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України лише передбачено, що така заява повинна бути зроблена у письмовій формі. Достатньо, щоб із змісту цієї заяви було чітко зрозуміло про дійсне бажання спадкоємця прийняти спадкове майно.

Аналіз нотаріальної практики свідчить про те, що у заяві спадкоємець має подавати якомога більше відомостей щодо спадкових відносин - підстави для закликання його до спадкування, наявність спадкового майна, інших спадкоємців, при спадкуванні за заповітом - дату народження заповідача. В умовах недостатньої юридичної обізнаності пересічних громадян нотаріусу доцільно перевіряти наявність у заяві прямої вказівки про те, що спадкоємець приймає спадщину за цією заявою.

На тексті заяви про прийняття спадщини нотаріусом має бути засвідчена справжність підпису заявника згідно з правилами, викладеними в розділі 28 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Як виключення Інструкція передбачає, що якщо заява, на якій справжність підпису спадкоємця не засвідчена, надійшла поштою, вона приймається нотаріусом. Така заява є юридичною підставою для заведення спадкової справи. Водночас спадкоємцеві пропонується надіслати заяву, оформлену належним чином, або прибути особисто до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини (абзац другий п. 207 Інструкції).

Аналіз викладеної норми свідчить про те, що надіслання заяви без засвідчення підпису заявника нотаріусом визнається лише презумпцією прийняття спадщини. У випадку подальшого невиконання заявником законодавчих вимог щодо посвідчення заяви остання не вважатиметься підставою для одержання спадкоємцем спадкової маси.

На даль, існуюча практика свідчить про те, що не в усіх випадках нотаріуси виконують покладений на них Інструкцією обов'язок щодо повідомлення спадкоємців про необхідність переоформлення заяви, складеної з порушеннями. В цьому разі спадкоємці, безумовно, не вважатимуться такими, що прийняли спадщину, адже закон регламентує порядок прийняття спадщини імперативними нормами. Однак стан судової практики засвідчує, що спадкоємці, які подали заяву без нотаріального посвідчення підпису і яких нотаріус в подальшому не повідомив про необхідність оформлення заяви згідно законодавства, мають усі підстави розраховувати на задоволення їх позовів у суді про визнання такими, що прийняли спадщину. Аргументація судів при задоволенні таких позовів зводиться до того, що дії, вчинені спадкоємцем, чітко і однозначно засвідчують наявність стійкого волевиявлення, спрямованого на прийняття спадщини.

3. Правочин про прийняття спадщини є суворо особистим. Тому дії щодо подання заяви про прийняття спадщини повинні бути здійснені самим спадкоємцем. Не допускається прийняття спадщини за дорученням та від імені спадкоємця третіми особами, крім

випадків, передбачених частинами цієї статті.

Оскільки прийняття спадщини є правочином, він може бути здійснений лише дієздатними особами. Зауважимо, проте, що новим ЦК дещо розширено спадкову правоздатність неповнолітніх від 14 до 18 років, які вправі самостійно подавати заяву про прийняття спадщини. Щоправда, слід звернути увагу на те, що реалізувати право на відмову від прийняття спадщини такі особи можуть лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника і органу опіки та піклування (ч. 3 ст. 1273). Якщо такі неповнолітні не скористаються правом самостійного подання заяви про прийняття спадщини, останню від їхнього імені вправі подати законні представники - батьки (усиновлювачі) або піклувальники. Від імені малолітніх та недієздатних осіб спадщину можуть прийняти їхні законні представники - батьки (усиновлювачі) або опікуни.

4. Раніше чинне законодавство УРСР серед ознак інституту прийняття спадщини закріплювали також характеристику безповоротності акту прийняття спадщини, що виявлялася у неможливості прийняття спадщини з наступною відмовою від неї. Новий ЦК змінив це правило, розширивши повноваження спадкоємця шляхом надання останньому права на відмову від спадщини після її прийняття, якщо така відмова здійснена протягом строку, встановленого для прийняття спадщини. Закріплення у законодавстві права на відмову від спадщини після подання заяви про її прийняття відповідає праву особи відмовитися від одностороннього правочину, що закріплене у частині 1 ст. 214 ЦК.

Слід звернути увагу на тому, що спадкоємець, який після подання заяви про прийняття спадщини висловив бажання відмовитись від прийняття спадщини (ст. ст. 1273 - 1275 ЦК), має спочатку подати заяву про відкликання заяви про прийняття спадщини, а вже згодом - заяву про відмову.

5. Формулювання норм ст. 1269 ЦК та інших статей ЦК, що регулюють питання прийняття спадщини, не дозволяють дати пряму відповідь на питання, чи повинні особи, що мають право на обов'язкову спадкову частку, висловлювати своє волевиявлення стосовно прийняття спадщини шляхом подання заяви до нотаріальної контори поряд з іншими спадкоємцями, які не проживали спільно із спадкодавцем на час її відкриття. Однак оскільки спадкове законодавство не містить норм, які б звільнювали цих осіб від обов'язку щодо дотримання загальних правил придбання спадкового майна або встановлювали б для них особливу процедуру прийняття спадщини, вказані особи, як і інші спадкоємці, з метою придбання спадщини зобов'язані здійснювати дії, передбачені ст. 1288 ЦК.

